

Thích Nguyên An: Trái tim Đại Sĩ

Trưởng lão Hòa thượng Thích Tuệ Sỹ (1945-2023)

Nhất tâm kính lễ Giác linh Ôn

Độc hành hóa duyên

*Bình bát cơm ngàn nhà
Duyên duyên khắp gần xa
Chỉ vì việc sanh tử
Giáo hóa thảng ngày qua.*

Dù làm Du Tăng lang thang khắp mọi phương trời, gieo duyên hóa độ chúng sanh, nhưng đến mùa An cư thì cũng phải dừng bước, tìm cho mình một chỗ để tịnh tu ba nghiệp, thúc liễm t hân tâm, tăng trưởng giới định tuệ và chia sẻ kinh nghiệm tu học của mình với các bạn đồng tu. Đó là truyền thống của ba đời chư Phật.

Hoa nở để rồi tàn,

Hợp rồi thì phải tan,

Tụ rồi mà chẳng tán

Chưa xảy ra bao giờ.

Sự thật là vậy! Sau khi đã mãn duyên ở Tu viện Quảng Hương Già Lam thân thương vào cuối tháng 10 năm 2011, Ôn du hành đó đây khắp mọi nẻo đường, qua đèo Bảo Lộc, rồi xuống Nha Trang... Trong thời gian Ôn lặng lẽ độc hành du hóa, các đệ tử, bạn bè thân tín của Ôn, không ai biết Ôn đi đâu, ở đâu, nên nóng lòng, hoang mang, lo lắng, chia nhau tìm kiếm ở khắp mọi nơi. Như nhà Trưởng giả có đứa con một yêu quý đột nhiên biến mất, cả nhà không ai mà không lo lắng, nôn nao đi tìm. Sự bất hơi của Ôn trong thời gian này còn hơn thế nữa, làm cho những người thân thiết với Ôn, ai ai cũng muốn tìm được Ôn về.

Hôm đó may sao, nghe được tin Ôn an cư tại chùa Vạn Đức, huyện Vạn Ninh, huynh đệ chúng tôi rất mừng, như kẻ tìm được lại của báu, cho nên liền rủ nhau ra hầu thăm Ôn. Đến nơi, chúng tôi báo thị giả, thị giả thưa lại Ôn. Ôn cho phép chúng tôi vào thăm. Vừa thấy chúng tôi, Ôn nghiêm nghị hỏi: “*Ai báo cho mấy ông biết tui ở đây?*” – Chúng tôi chỉ ấp ớ dạ, dạ... chắp tay xá, rồi vấn an sức khỏe Ôn. Ôn đóng vai nghiêm nghị được một lúc, rồi bảo chúng tôi ngồi, thầy trò tươi cười, cùng nhau đàm đạo suốt một buổi chiều hôm ấy. Đó là một buổi chiều thâm tình ấm áp giữa mùa An cư, năm 2012.

Hội ngộ an cư

Mãn mùa Hạ 2012, Ôn lại tiếp tục độc hành hóa duyên, trong thời gian này, ít ai liên lạc được với Ôn. Cho đến đầu tháng 4 năm 2013, duyên lành đến với tôi một cách bất ngờ, sau một cuộc điện thoại ‘bật mí’ đột xuất, Ôn và tôi hẹn gặp nhau tại chỗ đã quy định. Đúng thời gian đã hẹn, 9 giờ 45 phút sáng, ngày 14 tháng 4 âm lịch, năm 2013, xe dừng trước nhà sách trên vòng xoay khu Hòa Bình, Đà Lạt. Tôi xuống xe, vừa bước vào nhà sách thì Ôn liền đi ra. Trên lưng Ôn là một cái ba lô nhỏ, bên trong có vài quyển sách và cái võng dù màu xanh. Tôi vội đỡ lấy ba lô và đưa Ôn lên xe. Ôn gầy ốm nhưng đôi mắt sáng quắc, nhanh nhẹn, bước đi thoăn thoắt.

Xe vừa lăn bánh, Ôn liền kể cho tôi và tài xế nghe chuyện vui của Ôn vừa mới xảy ra tại nhà sách. Chuyện là thế này, trước khi tôi đến đón Ôn, có một ông thầy tu mặc áo dài đà, cũng ốm cao như tôi, đi xe Honda dừng trước cửa nhà sách. Ôn tưởng là tôi đến đón, từ trong Ôn vội vã bước ra, hối hả nghiêng mình leo lên xe, khiến cho cái võng cuộn tròn trong ba lô rơi xuống đất. Ông thầy kia ngạc nhiên hỏi: “Ủa, sao Thầy lên xe tôi, Thầy đi đâu?” – Nhìn kỹ lại, Ôn biết mình nhầm, nên vội bước xuống, tùm tùm cười bước vào lại nhà sách. Nghe xong, cả ba phá lên cười no say. Lúc đó, tôi nghĩ thương Ôn thật, bởi tâm Ôn nôn nóng muốn mau về chỗ an cư nên mới vội vã như vậy!

Xe bon bon hướng về phía Nha Trang, qua các khúc đường quanh co phố thị Đà Lạt. Ra khỏi thành phố không xa, xe tấp vào một cánh rừng thông để dùng cơm trưa, với ba hộp cơm mua từ quán Hương Sen và trái xoài cát chín thơm lừng tôi mang theo, vì biết Ôn thích xoài. Vốn là người ưa thích thiên nhiên, dùng cơm giữa rừng thông yên vắng, mát mẻ, Ôn ăn rất ngon, lòng tôi cảm thấy phơi phơi, vô cùng hoan hỷ, như làm được một chút gì đó vừa ý Ôn. Dùng cơm xong, cả ba thầy trò vui vẻ lên xe tiếp tục hành trình đã định.

Tôi cho xe chạy chậm, nên về đến hòn Cộ Ghe, Diên Lâm, Diên Khánh thì mặt trời bắt đầu khuất núi, không gian yên lặng, không một bóng người. Khi đó, chỉ có thầy Huệ Đắc, con chó Sukha chạy ra vẫy đuôi và một vài chú chim riu ra riu rít trên các cây keo, cây rừng... mừng chúng tôi trở về.

Vì ở trong núi, cách xa làng xóm, không có điện, lúc đó chúng tôi chưa bắt điện năng lượng mặt trời, thiếu thốn mọi điều, nhưng Ôn ở rất vui. Ôn tạm cư trong một cái thất nhỏ mà tôi hay ở, rộng khoảng 4m vuông, phía trên lợp tôn, nên buổi trưa hè, trời nóng hừng hực, Ôn cầm quạt nan phe phẩy liên tục. Lại ở rừng núi âm u, gần suối nên bị muỗi thăm viếng thường xuyên, vậy mà Ôn vẫn vui, kham nhẫn chịu đựng, không một lời than trách. Ôn ngủ ngời, vì sợ muỗi nhiều, tôi móc mùng cho Ôn, nhưng Ôn không chịu. Ôn nói: *“Ngủ vậy quen rồi, trong tù còn khổ hơn đây nhiều, khổ này có thấm gì đâu!”*. Vì không cho móc mùng, nên sáng nào cũng vậy, gần như trên mặt và hai bàn tay của Ôn đều nổi các chấm đỏ, do được mấy con muỗi chăm sóc kỹ lưỡng. Khi ấy trong đầu tôi nghĩ, có lẽ Ôn đang thâm tu Lục độ ba-la-mật, nhất là hạnh thí xả và kham nhẫn, nên không cho tôi móc mùng! Sau tháng 5 của mùa An cư năm đó, chúng tôi đã làm xong một cái thất mới, nằm lưng chừng núi, gió thoáng mát. Thất có điện năng lượng, có đường đi kinh hành xung quanh, có cửa lưới chống muỗi, chia làm hai gian: một gian thờ Phật, gian kia Ôn

ngủ và làm việc. Từ đó, tôi cảm thấy vui vì Ôn có chỗ làm việc và không còn bị muỗi viếng thăm nhiều nữa.

Ôn thì ngày nào cũng vậy, giờ nào việc đó, 2g30 sáng là thức dậy, tự nhúm củi, hâm lại nước sôi để pha trà, giữa không gian tịch mịch của núi rừng, Ôn rất thích. Sau đó, lễ Phật, tọa thiền cho đến khoảng gần 5g thì xả thiền, rồi tự học tiếng Tạng. Đến gần 6g, Ôn xuống núi, nơi thất của chúng tôi ở, uống cà phê, ăn sáng, đến 7g lên núi lại, nghỉ ngơi và làm việc đến 11g thì dùng cơm trưa, sau đó nghỉ ngơi một chút, rồi lại làm việc cho đến 17g thì nghỉ, đi dạo và dùng ly sữa buổi chiều. Khoảng 18g 30 thì các huynh đệ chúng tôi và một vài anh Phật tử lên thất Ôn, vừa uống trà vừa nghe Ôn kể chuyện xưa, chuyện nay, nhất là chuyện Ôn ở tù... cho đến 20g30, chúng tôi xuống núi, trả lại không gian yên bình cho Ôn.

Trong những tháng ngày an cư ở đây, thân tâm tĩnh lặng thư thái, Ôn đã cảm khái, ghi lại mấy chữ trên vách thất gỗ: 半间丈室靜山河 "Bán gian trượng thất tĩnh sơn hà." (Nửa gian phương trượng làm yên tĩnh cả sơn hà). Hoặc vào buổi chiều, nhìn thấy những cánh chim trời bay về núi, ngang qua con suối trước mặt thất, Ôn liền vẽ lại hình ảnh ấy lên cánh cửa thất bằng hai câu thơ chữ Nôm:

"Năm chày đá ngủ lờng khe,
Lưng trời cánh hạt đi về hoàng hôn"

Gần mãn Hạ, chúng tôi thỉnh Ôn sang năm về đây an cư lần nữa, Ôn nói: "*Năm lẻ an cư chỗ mấy ông, năm chẵn an cư chùa thầy Thiện Dương cho vui!*". Cho nên, những năm 2014 và 2016, Ôn an cư tại chùa Linh Sơn, Vạn Giã. Ôn chia tình cảm ra như vậy!

Cả ba mùa Hạ: 2013, 2015 và 2017 sau này, sinh hoạt thường ngày của Ôn ở đây đều như vậy cả. Tĩnh lặng, an bình.

Những tháng ngày bình yên, an lạc âm thầm trôi qua, hết Hạ rồi lại đến Thu, mùa An cư năm 2013 đã mãn, chúng tôi đưa Ôn đi thăm Ôn Trụ Trì Thích Chí Tín và lên khu tháp chùa Long Sơn thắp hương cho Ôn Trí Nghiêm và Ôn Đồng Minh. Sau đó, xuống chùa Linh Sơn ở Cầu Đá, Ôn thắp hương cho Sư Bà và thăm mấy cô. Sáng sớm hôm sau, chúng tôi đưa Ôn về lại Thị Ngạn Am. Trưa hôm đó, có cả Ôn Mạnh Thát, chờ đón Ôn tại Thị Ngạn. Sau một đêm các thầy trò hàn huyên vui vẻ, ăn sáng xong, chúng tôi về lại Nha Trang.

Trưởng lão Hòa thượng Thích Tuệ Sỹ và Thị giả Nguyễn An

Hạ 2015

Áng mây lành lại phủ hòn Cột Ghe lần nữa, thiện duyên đã đến, thầy trò cùng nhau an cư tại đây. Trong mùa An cư 2015 này, Ôn dạy chúng tôi dịch bốn sự phần (vastu): Xuất gia sự, Bao-sái-đà sự, Tùy ý sự, An cư sự, của luật Căn bản Thuyết nhất thiết hữu bộ. Trong đó, phần Bao-sái-đà của bản Hán không có, nên Ôn phải dịch từ bản Tạng. Cũng trong mùa An cư này, Ôn duyệt lại bản Du- già BỒ-tát giới, cho in cúng dường nhân ngày Đại tướng Ôn Trụ Trì Thích Chí Tín, chùa Long Sơn.

Sau ngày mãn Hạ, chúng tôi đưa Ôn đi tắm biển, rồi về chùa Linh Sơn ở Cầu Đá dùng cơm. Qua hôm sau, đưa Ôn về lại Sài Gòn bằng tàu hỏa, để Ôn tiếp tục công việc.

Hạ 2017

Trước ngày Rằm tháng 4 năm 2017, hoa Cát tường lại trở, tôi và thầy Tâm Nhãn vào Hương Tích thỉnh Ôn ra Nha Trang nhập Hạ tại hòn Cộ Ghe lần nữa. Trong mùa An cư này, Ôn dạy chúng tôi: Nguyên Thịnh, Tâm Nhãn, Nguyên An dịch Dược Sư, gồm 18 quyển bản Hán. Ngoài ra, Ôn còn bảo tôi dịch bộ *A-tì-đạt-ma Pháp uẩn túc luận*, Ôn hiệu chú. Như vậy, trong mùa An cư này, thầy trò cùng nhau làm được hai tác phẩm.

Đũa gãy duyên tan

Như thường lệ, mỗi buổi sáng, Ôn xuống chỗ chúng tôi ở, uống cà phê rồi dùng sáng. Hôm ấy, trong khi dùng sáng, Ôn xắn miếng bánh tét bằng đôi đũa, bỗng nhiên một chiếc bị gãy. Đứng hầu Ôn dùng bữa, thấy vậy, tôi vội vã đi lấy đôi khác cho Ôn, nhưng trong lòng nao nao như báo trước có điềm gì đó không hay sẽ xảy ra. Nhưng rồi tự trấn an: 'Thôi thì tùy duyên, điều gì đến sẽ đến!'.

Quả nhiên, sau mùa An cư năm 2017, từ đó về sau, Ôn không còn về hòn Cộ Ghe an cư nữa. Phải chăng đó chỉ là một sự trùng hợp!?

Đầu năm 2018, Ôn điện thoại dạy tôi: “*Ông dịch tiếp Tập dị môn túc luận, xong rồi tui xem lại, chú thích cho, năm nay tui đi an cư xa.*” – Nghe vậy, tôi chỉ đáp: Dạ, dạ. Chứ chẳng dám hỏi thêm điều gì. Sau này, khi đến bệnh viện Gia Định hầu thăm Ôn, tôi mới biết: Đầu năm nay, có một du sĩ Phật tử mời Ôn ra hòn đảo nhỏ ở tỉnh Kiên Giang để an cư. Vì muốn gieo duyên cho chúng sanh nơi đó, cộng với môi trường biển đảo thanh vắng, phù hợp cho việc an cư, nên Ôn nhận lời. Chính sau mùa an cư năm ấy, bệnh của Ôn phát nặng.

Qua thời gian điều trị tại bệnh viện Gia Định, bệnh Ôn có phần thuyên giảm chút ít, nên mùa Hạ 2019, Ôn quyết định về Thị Ngạn Am ở dưới chân đèo Bảo Lộc, huyện Đạ Huoai, an cư để lên xuống Sài Gòn tái khám cho tiện. Nhưng ngày càng về sau, bệnh Ôn vẫn không khỏi hẳn, nên cuối năm 2019, các Phật tử quyết định đưa Ôn đi Nhật để chữa trị. Trong chuyến đi này, Ôn đi với hai thầy thị giả: thầy Hạnh Viên và thầy Thọ Phước.

An cư tại xứ Mặt Trời mọc

Đầu Xuân 2020, âu cũng còn chút duyên lành sót lại, tôi theo hầu Ôn sang Nhật. Đầu tiên ở chùa Đức Lâm do một vị Hòa Thượng người Nhật trụ trì. Ngài rất tốt bụng, rất hoan hỷ giúp đỡ người khác, nhất là người Việt. Vì chùa này gần bệnh viện, nên Ôn ở đây thuận tiện cho việc đi trị bệnh. Trong cái may lại thêm cái hên, có một thầy Việt Nam đang tá túc ở chùa Đức Lâm để đi học, khi nghe Ôn ở đây để đi bệnh viện cho tiện, thầy ấy rất sẵn lòng giúp đỡ những gì tôi và Ôn cần. Thầy ấy tên là Thánh Duyên, hàng tháng chở Ôn đi tái khám, giúp tôi đi chợ, nấu ăn...

Khi dịch Covid-19 bùng phát nặng tại Nhật, để tránh tình trạng bị lây bệnh, tôi và Ôn về chùa Nam Hòa của Ni sư Thông Thắng. Ở đây Ni sư và quý Phật tử rất thương kính Ôn, chăm lo mọi việc. Nhưng vì chùa cách bệnh viện khoảng hơn 400 km, nên mỗi tháng đi tái khám thì cực cho Ôn, phải ngồi lâu trên xe. Hơn nữa, gần tới mùa An cư, ở chung chùa Ni, An cư như vậy thì không được hợp thức, cộng với dịch Covid 19 đã lan rộng ở thành phố này. Do vậy, tôi hỏi Thánh Duyên, còn có chùa nào khác xa dân chúng mà gần bệnh viện hơn ở đây không? – Thánh Duyên nói: Có. Chùa nằm ở thôn quê, yên bình, xa dân chúng, cách bệnh viện khoảng 100 km, của một nhóm Phật tử Việt Nam thành lập, con đang chăm sóc nơi đó. Nghe vậy, tôi mừng quá, liền hỏi an cư ở đó có được không? – Được, tốt quá đi chứ. Thế là tôi thưa với Ôn, Ôn đồng ý về đó an cư, cũng vừa tiện cho việc đi tái khám hàng tháng. Như vậy, mùa Hạ năm đó, hai thầy trò an cư tại chùa Tinh Tấn, do thầy Thánh Duyên lo liệu cùng với một nhóm Phật tử Việt Nam làm ngoại hộ thật tận tình, chu đáo.

Trong mùa An cư năm 2020 này, tuy thân mang bệnh như vậy, nhưng Ôn vẫn giữ lịch sinh hoạt bình thường, không thay đổi, 2g30 sáng là thức dậy, lễ Phật, tọa thiền, rồi tự học thêm tiếng Tạng hoặc tiếng Nhật. Mỗi tuần 2 buổi, Ôn dạy Phật pháp cho các Phật tử tu học, nhất là cho lớp các Sư cô đệ tử của Ni sư Trí Hải qua online. Còn tôi thì Ôn bảo dịch tác phẩm *Nhập Trung luận tự thích* của ngài Chandrakirti, do Pháp sư Pháp Tôn dịch từ Tạng sang Hán. Vâng lời Ôn, tôi cặm cụi làm cho đến ngày măn Hạ, rồi chuyển giao cho Ôn hiệu chú. Sau này, khi về Việt Nam, trong thời gian Ôn hiệu chú cho bản luận này thì đột nhiên máy Ôn bị hư, file luận này cũng bị mất theo. Ôn gọi điện cho tôi biết và bảo tôi gửi lại file gốc cho Ôn. Nghe vậy, tôi vừa buồn vừa tiếc quá chừng!

Như thường lệ, khoảng 6g30 chiều là thầy trò uống trà, nói chuyện Đông chuyện Tây, hoặc Ôn dạy chúng tôi qua những bài kinh, câu kệ. Có lúc Ôn kể chuyện thuở

nhỏ Ôn sống ở Lào, làm Điều tại một ngôi chùa Việt, tự học kinh luật, đọc đầu như đó, đi tắm sông, đánh lộn với mấy đứa nhỏ trong xóm... cho đến khi về Việt Nam vào năm 1960, Ôn lang thang ở các ngôi chùa dưới miền Tây, rồi lên Sài Gòn, xin tu học ở chùa Ấn Quang, Già Lam... Hoặc kể chuyện những năm gần đây (2011-2012), Ôn độc hành vân du qua vùng Long Khánh, Bảo Lộc, Đà Lạt, rồi từ đó đi dọc theo con đường đèo Hoa Biển quanh co Đà Lạt – Nha Trang, ngủ lại qua đêm trong các căn chòi của những người làm vườn bỏ trống, hoặc treo võng ngủ ở ven rừng, có lúc ngủ ở công viên, bến xe, hoặc qua đêm trước mái hiên nhà người dân, gặp người tốt bụng thì để cho ngủ, mời dùng trà, cơm nước; còn gặp phải người nghi ngờ, lo sợ, đuổi không cho ngủ, thì vui vẻ cuộn võng mà đi nơi khác... Nghe chuyện của Ôn mà lòng tôi cứ xôn xao, nhớ về lời nói của một Lão Tăng: '*Trong đời mắt tình mình của các bậc Đại Sĩ thì cuộc sống này, dù được hay mất, dù thuận hay nghịch, tất cả đều chỉ là duyên, rỗng không, như mộng, huyễn, bọt bóng... Cho nên, không nơi đâu trên thế gian này không là sân chơi của chư Bồ-tát. Vì lòng từ bi gieo duyên hóa độ hữu tình mà phải kham nhẫn, chấp nhận khổ thân*'.

Ôn kể cho nghe rất nhiều chuyện buồn vui, thăng trầm trong cuộc đời của mình, nhưng vì cái đầu tôi to như quả nho, ngu quá, nên chẳng nhớ được bao nhiêu.

Những tháng ngày ở xứ Hoa Anh Đào trị bệnh, thỉnh thoảng lại có giáo sư Bùi Chí Trung, một giáo sư người Việt dạy ở Đại học Aichi Shukutoku, làm người thông dịch giúp Ôn tại bệnh viện, đến chùa hầu thăm và đàm đạo với Ôn, có lúc lại đưa Ôn đi tham quan một vài ngôi Cổ tự, hai người nói chuyện với nhau rất tâm đắc. Nhờ duyên hội ngộ đặc biệt này mà cho ra hai tác phẩm: *Thiên lý độc hành* và *Ngục trung mị ngữ*.

Thấm thoát ngày ra Hạ 2020 cũng đã đến, chùa tổ chức một buổi lễ cúng dường cho chư Tăng Ni, Ôn ban đạo từ, dạy dỗ, khích lệ mọi người tu tập, ai nấy đều rất hoan hỷ.

Về lại quê hương

Sau những tháng ngày điều trị, bệnh vẫn không thuyên giảm gì mấy, Ôn quyết định về lại Việt Nam để tiếp tục điều trị. Sau buổi cơm chia tay thâm tình với các Phật tử, tại chùa Nam Hòa, qua sáng hôm sau, giữa khí trời Thu trong mát, Ôn và tôi bay trên một chuyến bay giải cứu, đó là chuyến bay của ngày 14-10-2020.

Về đến quê nhà, Ôn tiếp tục điều trị và làm việc. Mùa Hạ năm 2021, Ôn an cư tại Thị Ngạn Am, lần này tôi cũng còn chút phước theo hầu. Ôn dạy tôi duyệt lại bốn

bộ A-hàm và bộ *Luật Tứ phần*, nhưng vì công việc nhiều, nên tôi chỉ làm được bộ *Tứ phần* và ba bộ A-hàm, còn bộ *Tap-a-hàm* thì vị khác duyệt.

Xả bỏ gánh nặng

Trong khi đi về Sài Gòn để tái khám, dịch Covid 19 bùng phát mạnh khắp Việt Nam, nên việc di chuyển giữa các tỉnh thành lúc này rất khó, do đó Ôn phải ở lại nhà anh Quảng Diệu, một đệ tử thân tín của Ôn, để tiện cho việc điều trị. Vì bệnh tình ngày càng nặng, bác sĩ không cho đi xa, nên mùa Hạ 2022 và 2023, Ôn an cư tại chùa Phật Ân, để đi tái khám cho gần. Dù nằm trên giường bệnh, Ôn vẫn mãi miết làm việc và hiệu chú các bản dịch, cho đến hơi thở cuối cùng, chỉ vì phụng sự nhân sinh.

Hôm nay, những dòng tư tưởng hoài niệm về Ôn trong tôi xuất hiện trên trang kỷ yếu này là nhờ động lực thúc đẩy của một vị đệ tử thân tín Ôn, vì biết tôi gần gũi Ôn nên mời tôi viết về một vài kỷ niệm nào đó giữa Ôn và chúng tôi, để cho các Phật tử, những người có duyên với Ôn được biết. Do vậy, mới có những dòng tư tưởng lặn tẩn này nổi lên ở đây. Giữa Ôn và tôi, không chỉ có những kỷ niệm nhỏ nhỏ này, mà còn nhiều điều không thể nói được. Chúng nằm lì trong A-lại-da.

Không quên bản thể

Như ếch ngồi đáy giếng nhìn lên bầu trời thì vòm trời cũng chỉ bằng cái miệng giếng trong mắt con ếch, những gì tôi biết và viết về Ôn ở đây cũng giống như vậy. Hành trạng của chư vị Đại Sĩ thì không thể nghĩ bàn, đối với Ôn cũng vậy!

" Thường hành đại tinh tấn

Xả cả thân mạng này,

Cúng dường chư Thế Tôn

Vì cầu đạo Vô Thượng"

Hư Không thất, Rằm Trung thu, 2024

Pháp tử Thích Nguyên An (bút hiệu Phù Vân).